

تأديب

٤

ویژة مربیان جهادگر

مدرسة الحرس البحرى

فهرست

۵	مقدمه
۷	فصل اول: کار گروهی
۷	ویژگی های کار گروهی
۸	ساده، ولی مهم!
۸	نکات کار گروهی
۱۱	فصل دوم: نمایش و عناصر آن
۱۷	فصل سوم: نمایش عروسکی
۱۷	نمایش عروسکی
۱۸	انواع عروسک های نمایشی
۱۹	متن نمایش عروسکی
۲۱	خاله / عموی نمایش
۲۱	کارگردان نمایش عروسکی
۲۲	عروسک گردانی
۲۴	آماده کردن پرده نمایش
۲۶	توجهات منطقه ای
۲۷	فصل چهارم: نکات و پیشنهادات
۲۹	منابع

مقدمه

همان‌طور که در جزوه اصول تادیب گفته شد، از ویژگی‌های دوران نوجوانی، یادگیری‌های اجتماعی، قانون‌گرایی، تقویت قوه حفظ و... است؛ به این معنی که مرتبی میل به کار گروهی، نظم، قانون‌گرایی، ارتباط با دیگران و روحیه تقلیدپذیری و تأثیرپذیری از حس و لحن دیگران را دارد. یکی از ابزارهای مناسب برای پرورش درست این ویژگی‌ها نمایش است، چراکه نمایش در بسیاری از مواقع، مفاهیم سختی را که برای متربیان قابل درک نیست، آسان می‌کند. مربیان جهادگر می‌توانند از این ابزار برای بهره‌مندی از روند پیوسته، درست و منطقی جهت تأثیری بزرگ و عمیق بر نسل‌های آینده از نظر تأدیبی و اخلاقی استفاده کنند. تشکیل گروه‌های نمایشی و اجرای نمایش در روستاها در بردارنده موارد زیر است.

- تقویت حس همکاری و دوستی و نظم و انضباط فردی و گروهی؛
- ایجاد و تقویت عزت نفس؛
- ایجاد حداکثر مشارکت در فعالیت گفتاری؛
- ایجاد و تقویت روحیه مسئولیت‌پذیری؛
- تعالی بخشیدن به مخاطب و لذت کار خلاق و ایجاد جوّ آرامش‌بخش، ولی کوشا و پویا در آن‌ها به وسیله اجرای نمایش؛
- دسترسی به تجربیات تازه و شناخت شخصیت‌هایی که در نمایش به ایفای نقش آن‌ها می‌پردازند.

با توجه به اهمیت موضوع نمایش به عنوان یک ابزار مهیج و خلاقانه، جزوه‌ای برای آشنایی مربیان جهادگر تدوین شده است تا ضمن آشناشدن با ویژگی‌های کار گروهی، به عنوان اولین گام برای شکل‌گیری یک گروه نمایش و نمایش عناصر آن، بتواند به ویژگی‌های اشاره شده تعالی بیخشد.

فصل اول: کار گروهی

برای یک فعالیت گروهی موفق، در وهله اول بهتر است مرئیان با ویژگی‌ها، نکات و اقتضائات کار گروهی آشنا باشند تا بتوانند با رعایت مطالبی که فرا می‌گیرند، بیشترین بهره‌وری را از کار گروهی تعریف شده داشته باشند.

ویژگی‌های کار گروهی

۱. کسب مهارت

زمانی که بچه‌ها با همکاری یکدیگر به صورت جمعی برای رسیدن به هدف مشترکی تلاش می‌کنند، می‌توانند به انجام پروژه‌ای دست بزنند که به تنهایی قادر به انجام آن نبوده‌اند. همچنین کار گروهی به بچه‌ها کمک می‌کند تا در کارهایی که در آن مهارت بالایی ندارند، عملکرد بهتری داشته باشند؛ مانند صبور بودن، کارکردن بر اساس برنامه‌های از پیش تعیین شده، کارکردن در زمان تعیین شده و... .

۲. اجتماعی شدن

هنگامی که بچه‌ها در قالب یک گروه در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند و هدفی مشترک را دنبال می‌کنند، مجبور خواهند شد برای انجام مسئولیت محول شده در گروه با یکدیگر ارتباط برقرار کنند، حرف بزنند، به نظرات دیگران گوش بسپارند و نظرات خود را بیان کنند و از همه مهم‌تر مجبور خواهند شد تا خجالتی بودن را فراموش کنند. کار گروهی برای بچه‌هایی که در یک کلاس هستند، اما ارتباط چندانی با یکدیگر ندارند، امکان دوست شدن فراهم می‌کند و همچنین با توجه به فعال شدن روحیه مشورت در این بازه سنی، برای فعالیت گروه از مشورت نیز استفاده می‌کنند. همه این موارد در یک گروه نمایش به صورت عمیق اتفاق می‌افتد.

۳. فراگیری بهتر و بیشتر

کارهای گروهی اغلب کارهای گسترده‌تر و پیچیده‌تری نسبت به فعالیت‌های فردی هستند؛ به همین سبب زمانی که بچه‌ها در روند آن وارد می‌شوند، مطالب بیشتری را فرا خواهند گرفت. همچنین به کمک کار گروهی، بچه‌ها می‌توانند در زمانی کمتر، مطالب بیشتری را یاد بگیرند و چون خود آن‌ها نیز در فرایند کار درگیر بوده‌اند، کیفیت یادگیری آن‌ها نیز افزایش خواهد یافت.

۴. ایجاد حس رقابت

بچه‌ها زمانی که در گروه هم‌سالان خود قرار می‌گیرند و به فعالیت‌های یکسان می‌پردازند، ناخودآگاه حس رقابتشان برانگیخته می‌شود و فعالیت بیشتر و بهتری انجام خواهند داد؛ در نتیجه کلاس فعال‌تر و پویاتر خواهد شد و همه بچه‌ها برای آن که از دیگران عقب نمانند، تلاش خود را افزایش می‌دهند. پس پیشنهاد می‌شود با استفاده از ایجاد حس رقابت بتوان کیفیت و میزان فعالیت را افزایش داد. رقابت را می‌توان از طرق مختلفی مانند تشکیل دو گروه نمایش در هر روستا، ایجاد جشنواره بین روستاها و... ایجاد کرد.

ساده، ولی مهم!

رقابت ایجاد شده بین گروه‌های مختلف نمایش نباید به قدری شدید باشد که به مودت و دوستی بین متریبان در یک یا چند روستا آسیبی وارد کند.

نکات کار گروهی

• شروع کار

در ابتدای کار، به بچه‌ها آموزش دهید که تمامی اعضای گروه باید با هم کار کنند، همه چیز را با هم بررسی کرده و در خصوص تمامی مسائل با هم گفتگو کنند.

به بچه‌ها بیاموزید کارها را با توجه به مهارت‌های فردی افراد گروه تقسیم کنند و برای انجام این کار بهتر است هر یک از اعضا ابتدا در خصوص توانایی‌هایی که دارد و فکر می‌کند برای انجام کار گروهی‌شان راهگشا است، با دیگران مشورت کند. یکی دیگر از مسائلی که از همان ابتدای امر لازم است تا هر یک از اعضا بدون خجالت کشیدن از یکدیگر مطرح کنند، مسئولیت‌هایی است که افراد از پس آن برنمی‌آیند، اما به آن‌ها محول شده است.^۱ در یک گروه نمایش، این موضوع، مسئله بسیار مهم و حیاتی است، چراکه حیات یک گروه نمایش به فعالیت‌هایی است که هر یک از اعضا آن را انجام می‌دهند.

• منصفانه کارکردن

مشخص کردن کارهای هر یک از افراد گروه، یکی از بخش‌های مهم کار گروهی است. اتفاقی که در بیشتر کارهای گروهی می‌افتد، آن است که یک نفر تمامی کارهای گروه را به تنهایی انجام می‌دهد. در چنین حالتی، فشار مضاعف کارها به یک نفر وارد می‌شود و سایر افراد تقریباً در بی مسئولیتی سپری می‌کنند که برای هر دو دسته آسیب‌زا است. این مسئله می‌تواند یکی از دلایل اصلی بی‌علاقگی و دوری‌گزینی از کار گروهی و ترجیح کارهای فردی برای همه افراد باشد. پس اهمیت دارد که کارها در میان اعضای گروه، به صورت منصفانه‌ای تقسیم شود.

• هدایت گروه

برای آن‌که بچه‌ها بتوانند در کنار یکدیگر به طور صمیمانه کار کنند، بهتر است علاوه بر آن‌که مربیان بر کارشان نظارت می‌کنند، یک نفر هم به عنوان سرگروه به کارها نظم بدهد. در واقع کلید برگزاری جلسات موفق گروهی، داشتن یک سرگروه است؛ کسی که جلسه را هدایت می‌کند. البته لازم نیست که هدایت را همیشه به

۱. این امر به کمک مربی برای کودک امکان‌پذیر و میسر است.

یک نفر سپرد، بلکه بهتر است همین کار به صورت گردشی به اعضای گروه سپرده شود. در بین نوجوانان حس رقابت بیشتری برای سرگروه شدن وجود دارد و مربی باید با فواصل زمانی هر بار یکی از اعضا را سرگروه کند.

• بروز مشکلات

در طول انجام کار، براساس یک برنامه زمان بندی شده، گروه، جلساتی را برای حل مشکلات و ابهامات برگزار کند، اما بچه‌ها نباید فراموش کنند که در میان این جلسات بیشتر باید شنونده باشند تا گوینده و بکوشند از بهانه جویی و مخالفت‌های بیهوده پرهیز کنند. در پایان نباید فراموش کنید که پروژه‌های گروهی نیز همچون تکالیف درسی، زمانی آموزنده خواهند بود که از سوی خود بچه‌ها اجرا شوند. بنابراین بهتر است کارهای مخاطبانان را به خودشان محول کرده و از انجام کارهای مربوط به آن‌ها پرهیزید.

فصل دوم: نمایش و عناصر آن

نمایش به عنوان یک فعالیت گروهی، یعنی به اجرا درآوردن روایتی که اعضای گروه در هر لحظه واقف به وضعیت و چگونگی اجرای آن هستند. اجرای یک نمایش موفق، نیازمند یک نمایشنامه مناسب، کارگردان، صحنه یا فضا و بازیگرانی است که آن نمایش را به اجرا درآوردند. از این مجموعه، تحت عنوان عناصر یک نمایش یاد می‌شود. لازم به ذکر است که انتخاب نمایشنامه به عنوان کلیدی‌ترین عنصر یک نمایش، دارای اهمیت فراوانی است، چراکه در عمل، نمایش ابزاری برای انتقال درون‌مایه نمایشنامه است.

• بازیگر

بازیگر، عنصر اصلی در یک نمایش است. بازی کردن طبق آن چه در فرهنگ و لغت آمده، عبارت است از بازآفریدن، تجسم بخشیدن، بازی کردن نقش، رفتارکردن، شیوه اجرا بر روی صحنه و وانمودکردن. همان‌طور که می‌دانیم، بازیگر نقش‌هایی را ایفا می‌کند و وانمود می‌کند که کس دیگری است. این دقیقاً همان چیزی از نمایش است که بچه‌ها با تجربه آن در نمایش به ایفای نقش می‌پردازند تا تمرینی برای ایفای نقش در ادامه زندگی‌شان باشد.

پس آن چه می‌توان گفت این است که بازیگر، وظایف و اعمالی را انجام می‌دهد و در نقش دیگری وارد وضعیت یا متنی خیالی می‌شود. صرف نظر از نقش اصلی یا فرعی بودن در اجرای هر نمایش، بازیگر باید:

۱. اهمیت نقش خود را (هرچند کوتاه یا کم حجم باشد) دریابد.
۲. اهمیت آن را به تماشاگر منتقل کند. (که با تمرین و ممارست این ویژگی‌ها با عمل بازیگری به تماشاگران انتقال پیدا می‌کند.)

• نمایشنامه

یک نمایشنامه باید قابلیت اجرا داشته باشد. در انتخاب و تنظیم کلمات و مطالب باید دقت شود و نمایشنامه‌نویس باید از نیازها و توانایی‌های بازیگران و تماشاگران آگاه باشد. بنابراین نمایشنامه اساساً توالی رویدادها و الگویی از عمل آدمی است که تماشاگران را به همراه خود می‌برد و احتمالاً به معنای وسیع‌تری به فراسوی خود رویدادها دلالت دارد.

البته در گروه‌هایی که در روستا تشکیل می‌شود، الزاماً نمایشنامه‌نویس لازم نیست از خود مترجمان باشد. مربی می‌تواند به فراخور موضوعاتی که در کلاس مطرح شده یا در آینده مطرح می‌شود، نمایشنامه‌های مدونی را از قبل انتخاب کند و در اختیار تیم‌ها قرار دهد و اجازه حذف و اضافه اندکی به سرگروه با نظارت مربی داده شود تا اگر در انتخاب بازیگر یا صحنه دچار مسئله هستند، جایگزین عملیاتی داشته باشند.^۱ همچنین می‌توانند نمایش را با محوریت کتاب و به صورت خاص‌تر، کتب داستانی پیش ببرند و به سرتیم این اجازه را بدهند که با نظارت مربی بتواند تغییراتی را در متن در راستای اجرایی بودن آن اعمال کند.

انواع نمایشنامه

نمایشنامه‌ها بنا بر درون‌مایه‌ای که دارند، به دسته‌های مختلفی همچون کمدی، درام، ملودرام، تراژدی، طنز، هجو و لغو تقسیم می‌شوند، اما از آن‌جا که نمایشنامه‌های کمدی و تراژدی بیشترین استفاده را در گروه‌های جهادی دارند، به توضیح این دو دسته می‌پردازیم.

۱. همچنین می‌توان از نمایشنامه‌های آماده قرآنی استفاده کرد و آن را با کمی تغییر، متناسب شرایط روستا درآورد.

✓ کم‌دی

نمایش کم‌دی عبارت است از نمایشی خنده‌آور که نمایش یک موضوع و حقیقت معمولی است. جنبه خنده‌آور آن به روی عیوب و نقایص مشهود در رفتار و کردار مردم که با طبیعت و عامل واقع، تناقض دارد، استوار گردیده است. هدف کم‌دی، تهذیب اخلاق مردم به وسیله انتقال و نمایش عیوب و جنبه‌های خنده‌آور رفتار و گفتار آن‌هاست؛ از این رو باید در متن نمایشنامه دقت‌های لازم صورت گیرد تا منجر به توهین و تمسخر عده یا گروهی خاص نگردد.

✓ تراژدی

تراژدی، نمایش غم‌انگیز، قصیده یا نمایش اندوه‌آور است. نمایش واقعه‌ای جدی از وقایع زندگانی که انسان را متأثر و اندوهگین می‌سازد. هدف در تراژدی، تلقین پرستش نیکی و تنفر از بدی است. تراژدی با تجسم فضایل اخلاقی، احساسات عالیّه تماشاچیان و خوانندگان را برمی‌انگیزد.

● فضا (صحنه)

برای آن‌که از طریق نمایش، یک محتوا یا معنا به مخاطب انتقال پیدا کند، نیاز است تا یک عامل مشترک میان نمایشنامه و بازیگر وجود داشته باشد که به آن صحنه گفته می‌شود. این مکان در روستاها اغلب به شکل عمومی وجود ندارد؛ از این رو برای اجرای نمایش در روستاها نیاز است تا با متریان در خصوص نمایشنامه صحبت شود و از آن‌ها درخواست شود تا مکانی را که شرایط زیر را داراست، پیشنهاد دهند:

۱. محل رفت و آمد مردم روستا نباشد؛
۲. آرام و بدون سروصدا باشد؛
۳. عوامل طبیعی موجود در صحنه انتخاب شده به متن نمایشنامه کمک کند.

(مثلاً برای اجرای نمایش نامه حضرت آسیه و نجات حضرت موسی اگر در روستا رودخانه‌ای وجود داشته باشد که تماشاگر را به داستان بیشتر متمرکز کند و خطری دانش‌آموزان را تهدید نکند، انتخاب این صحنه بسیار مناسب است)؛
 ۴. باید محیطی را برای مکان اجرای نمایش در نظر گرفت مانند یک کلاس در مدرسه و یا گوشه‌ای از نمازخانه یا مسجد روستا.

• عناصر جانبی صحنه

نور: با توجه به در نظر گرفتن مسائل آموزشی در روستا، نور را این‌طور می‌توان در نظر داشت که متناسب با تاریکی و روشنایی در متن نمایشنامه و زمان اجرای آن هماهنگی برقرار باشد و به حداقل‌های موجود در روستا کفایت شود.
 دکور: برای طراحی دکور، کافی است مربی با چند ایده جدید، ذهن نوجوانان را به چیدن یک دکور با وسایل موجود درگیر کند تا باقی ایده‌های نو و جدید از سوی آن‌ها بیان و اجرا شود؛ مثلاً اگر قرار است نمایشنامه ننه سرما اجرا شود، بهتر است مربی پیشنهاد دهد که پشت محل نمایش، اِلمان‌هایی از سرما و زمستان وجود داشته باشد. از همان لحظه، با پیشنهادهای متفاوت و جدید دانش‌آموزان مواجه خواهد شد.

صدا و موزیک: اگر سطح رفاهی روستا مناسب بود، می‌توان از عامل صدا استفاده کرد، اما اگر به علت محرومیت بالا، لوازم تولیدکننده صوت و صدا خیلی در دسترس نبود، می‌توان به صداهای مختلفی که با دهان می‌توان به صورت آوایی درآورد، اکتفا کرد؛ مثلاً برای اجرای نمایشنامه‌هایی که با حیوانات و در جنگل اتفاق می‌افتد، می‌توانند با تمرین، آوای حیوانات را تقلید کنند و در جای مناسب استفاده کنند یا از هم‌آوا شدن در نقاط مختلف نمایش با دست‌زدن‌های ریتمیک استفاده کنند. توصیه می‌شود برای استفاده از عامل صدا، از استفاده از گوشی‌های تلفن همراه پرهیز شود.

چهره‌پردازی: نکته‌ای که در چهره‌پردازی در روستاها باید مدنظر داشت، توجه به عدم استفاده از لوازم آرایشی است و این‌کار توسط مربی به سادگی امکان‌پذیر است؛ مثلاً زمانی که قرار است نمایشنامه ضحاک را اجرا کنند، به گروه پیشنهاد شود که برای وحشتناک نشان دادن دیو دوسر، از ذغال برای سیاه‌کردن چهره‌اش استفاده کنند یا برای زیبا نشان دادن چهره‌های زیبایی نمایشنامه‌ها به مرتب بودن و نظافت تأکید شود.

لباس: لباس یک عامل مهم برای درگیری کامل دانش‌آموزان با جریان نمایشنامه است و امکان تأمین آن در روستاها به سادگی فراهم می‌باشد. لازم است مربی بعد از تشکیل گروه، از اعضا درخواست کند با اجازه از اولیا و در کمال نظم و نظافت، برخی از لباس‌های اعضای خانواده را که متناسب با نمایشنامه می‌باشد، با رعایت اصل امانت‌داری در اختیار بازیگران قرار دهند و مربی قبل از این‌که اعضای نمایش از لباس‌ها استفاده کنند، به اصول نظم و نظافت و امانت‌داری بپردازد.

• کارگردان

در نمایش، به کسی که به مجموع این عناصر و عوامل وحدت می‌بخشد و از آن‌ها بیانی منسجم می‌سازد، کارگردان گفته می‌شود. با توجه به این‌که هر کار گروهی نیاز به یک سرگروه دارد، می‌توان به سرگروه نمایش، کارگردان گفت و انسجام‌بخشیدن به فعالیت‌های اعضای گروه را به عهده وی گذاشت.

پس از آن‌که مربی با عناصر مختلف نمایش آشنا شد و گروه‌بندی اولیه برای نمایش را انجام داد، در این مرحله باید یک روند هدفمند برای محتوای موجود در نمایش برای خود و اعضای گروه نمایش ترسیم نماید که از آن با عنوان روند طراحی هنری نمایش نام برده می‌شود؛ در این طرح کلی، وظایف هر فرد و عضو گروه به تفکیک گفته می‌شود و زمان تحویل هر یک از فعالیت‌ها بیان می‌شود و

سرتیم موظف به پیگیری هریک از موارد می باشد. لازم به ذکر است که روند تمرین هر نمایش در زمانی خارج از زمان کلاس اتفاق می افتد و فقط در اولین جلسه به جهت همفکری، مربی در تیم آن ها حضور دارد و راهنمایی های اساسی را بیان می کند. بعد از تمرین، یک روز مخصوص اجرا در نظر گرفته می شود که بهتر است یکی از روزهای میانی حضور مربیان در روستا باشد و از دیگر رده ها دعوت می شود تا در اجرای تیم های مختلف حضور داشته باشند.

یادمان باشد که!

قصد بر این بوده است که نمایشنامه های انتخاب شده با کمترین امکانات در روستاها به شکل کارگروهی به اجرا درآید، تا بدین وسیله میزان خلاقیت های فردی متریبان در کارهای جمعی بالا رود؛ پس باید به این مسئله ایمان داشته باشیم که نمایش، آن قدر سازمان یافته و ارزیابی شده هست که بتواند این آثار را در خود جای دهد؛ از این رو در ادامه، نمایشنامه هایی را ذکر می کنیم که مورد استفاده قرار گیرد.

فصل سوم: نمایش عروسکی

با توجه به رده‌بندی سنی فعالیت هنری، انجام نمایش را می‌توان نسبت به سن افراد متمایز کرد و نوع و مدل انجام فعالیت را تفکیک کرد. انجام نمایش خلاق برای همهٔ سنین - چه در کودکی و چه در نوجوانی - میسر است و می‌توان از آن بهره‌جست، اما نمایش عروسکی نیاز به آموزش و استعداد و تمرین برای کودکان و نوجوانان دارد. یکی از انواع بازی‌ها که برای کودکان و نوجوانان از جذابیت بالایی برخوردار است، بازی‌های نمایشی هستند؛ مثل بازی تئاتری، بازی عروسکی و ... این بازی‌ها، گروه‌گرایی، مهارت ارتباط برقرارکردن با دیگران، اعتماد به نفس و خودباوری را تقویت می‌کند.

در صورتی‌که افراد، استعداد خود را در گروه نمایش نشان داده باشند، توانایی بیشتری برای اجرای نمایش عروسکی دارند. با توجه به این‌که جزوه‌ای تحت عنوان نمایش عروسکی برای اجرای نمایش عروسکی توسط مربیان در روستا قبلاً تدوین شده است^۱، در این فصل تلاش بر این است تا مربی بتواند به متریبان مستعدی که در نمایش موفق بوده‌اند، نحوهٔ اجرای نمایش عروسکی را آموزش دهد. این آموزش، مستلزم فراگیری کامل مربی و اشراف وی به جزوهٔ قبلی است، اما در این فصل نکاتی به اختصار آورده شده است.

نمایش عروسکی

نمایش عروسکی، به ساده‌ترین بیان، هنری است که بر محور دو عنصر یا دو عامل قرار دارد؛ عروسک و عروسک‌گردان. عروسک‌ها می‌توانند در قالب هر نوع نمایشی مانند: تراژدی، کمدی، اپرا، پانتومیم و... به نمایش درآیند. عروسک‌گردان مسئول به‌نمایش درآوردن و به عبارتی زنده‌کردن عروسک است. او باید شخصیتی را خلق کند و نقش آن را از طریق عروسک به اجرا درآورد. پس یک عروسک‌گردان نوجوان باید دارای خلاقیت بالا و توانمند در استفاده از حرکات دست به همراه عروسک باشد.

۱ جزوهٔ نمایش عروسکی را می‌توانید از طریق سایت جهادگران تهیه کنید.

انواع عروسک‌های نمایشی

عروسک نمایشی به عروسکی گفته می‌شود که صرفاً برای نمایش عروسکی ساخته می‌شود. عروسک نمایشی دارای انواع مختلفی است؛ مانند عروسک دستکشی، میله‌ای و نخ‌ی. در این جزوه و با توجه به نوع فعالیت‌های گروه جهادی، به نمایش با عروسک‌های دستکشی پرداخته می‌شود. در انتخاب عروسک، لازم است به موارد زیر توجه شود:

- شیوه حرکتی عروسک؛
- اندازه و ابعاد عروسک (به شکلی که هرچه جمعیت و مکان گسترده‌تر باشد، لازم است عروسک بزرگ‌تری برای مشاهده بهتر مخاطب انتخاب شود)؛
- متن نمایش و شرایط منطقه (بدین صورت که برای انتخاب هر نوع عروسک، باید به شرایط منطقه توجه شود و عروسکی انتخاب شود که با بوم منطقه هم‌خوانی داشته باشد؛ به عنوان مثال، پوشش، اخلاق، آداب و)؛

انتخاب عروسک با توجه به مواردی که گفته شد، بهتر است توسط خود مربی انجام شود، زیرا احتمالاً اعمال این ملاحظات در مرحله اول برای مربیان سخت باشد، اما بهتر است توضیحاتی از معیارهایی که در انتخاب دخیل بوده، به مربیان هم گفته شود.

متن نمایش عروسکی

بهتر است متن نمایش عروسکی که قرار است مربیان آن را اجرا کنند، توسط مربی انتخاب و تدوین شود و این موارد در آن لحاظ شود:

- نمایش عروسکی، سرشار از فانتزی است؛ بدین صورت که متن نمایش سرشار از خلاقیت در زمینه‌های متن نمایش عروسکی، انتخاب عروسک، انتخاب صدا و انتخاب ابزار می‌باشد.

- برای بیان مفهوم مورد نظر در نمایش عروسکی، حرکت در جایگاه نخست و گفتار در جایگاه دوم قرار دارد.
- عروسک امکان جابه‌جایی در مختصات پرده نمایش را دارد.
- باید متن نمایش را برای اتفاقاتی محتمل مثل افتادن پرده و... آماده کند و این را بداند که امکان رخداد هر واقعه‌ای وجود دارد.
- ویژگی‌های عروسک، با بهره‌گیری از شرایط هر منطقه باید در ساخت شخصیت عروسک نمود پیدا کند. به طور مثال، در پرداخت شخصیت مادر بزرگ، باید توجه به اِلمان‌های منطقه‌ای، مواجهه افراد با ایشان، موقعیتش در صحنه نمایش مد نظر قرار گیرد.
- نمایشنامه باید جذاب، هیجان‌انگیز و جالب توجه باشد. نقش‌های مرکزی یا محوری، سهم عمده‌ای در بالابردن درجه، میزان جذابیت و هیجان و جالب توجه بودن اثر دارد. نقش‌های مرکزی همان گره‌گشاهای داستان هستند که در هر نمایشنامه به آن‌ها نیاز است و می‌توان از آن‌ها برای هیجان‌انگیزتر شدن داستان‌ها استفاده کرد. همچنین می‌بایست نمایشنامه کشش داشته باشد. این امکان وجود دارد که مخاطب نمایش، اصل داستان را بداند، اما چگونگی نشان دادن اجزای داستان و نمایش در کنار یکدیگر، برای مخاطب کشش ایجاد می‌کند.
- در نمایش عروسکی، علاوه بر تعاملات بین عروسک‌ها می‌توان بین عروسک و اشیا نیز تعاملات جالب و هیجان‌انگیزی ایجاد کرد.
- در نمایش عروسکی باید نهایت اختصارنویسی در گفتگوها رعایت شود.
- هر عروسک برای ورود و خروجش به صحنه، به دلیل نیاز دارد؛ نمی‌شود یک عروسک بدون دلیل به صحنه بیاید و برود.
- وقتی اکثر تماشاچیان کودکان هستند، کمبود چیزهای مورد علاقه آن‌ها در نمایش، می‌تواند فاصله ایجاد کند. نباید صحنه خالی بماند. حتی اگر قصد

تغییر صحنه را دارید، با گفتاری روی صحنه یا موزیک میان پرده‌ای، فضاهای خالی را پر کنید.

- مشارکت تماشاگران حین اجرای نمایش همان قدر که جذاب است، می‌تواند پرسر و صدا هم باشد و می‌تواند با عملکرد نمایش اثر سوء بگذارد و باعث دور شدن تدریجی کودکان از اجرا شود.

- نمایش‌نامه‌نویس، پیش از شروع نوشتن باید به سؤالات زیر پاسخ دهد:

۱. برای چه گروه سنی نوشته شده؟

۲. چه نوع عروسک‌هایی استفاده شود؟

۳. چه نوع فضا سازی نیاز دارد؟

۴. چند نفر عروسک‌گردان نیاز دارد؟

۵. زمان اجرا.

- تسهیلگریک نمایش عروسکی، خاله یا عمویی است که در کنار پرده نمایش عروسکی قرار می‌گیرد و برای فهم بیشتر و بهتر مخاطبان کودک تلاش می‌کند.

- سعی شود در نمایشنامه از شخصیت‌های مثبت و منفی استفاده شود تا انتقال مفاهیم برای کودکان ساده‌تر اتفاق بیفتد.

- حتماً از پدر بزرگ یا مادر بزرگ به عنوان نقش محوری که از دانایی نسبی برخوردار است و راهبر و چاره‌ساز هستند استفاده شود.

- در نمایشنامه، حتماً از اجسام ریز و کوچک به غیر از خود عروسک‌ها استفاده شود؛ مانند توپ، مسواک، لیوان، سبد و... این اجسام باعث ارتباط‌گیری بهتر کودکان با نمایش عروسکی می‌شود.

خاله / عموی نمایش

حتماً یکی از مربیان یا یکی از اعضای گروه نمایش عروسکی به عنوان خاله / عموی نمایش عروسکی در کنار چهارچوب نمایش قرار بگیرد و برای ایشان در

متن نمایشنامه صحبت‌هایی در نظر گرفته شود که شور و هیجان را در بچه‌ها دوچندان کند؛ برای مثال، ابتدا که نمایش آغاز می‌شود و عروسک‌ها به بچه‌ها سلام می‌کنند، نیاز است که خاله / عمو کنار چهارچوب ایستاده و بگوید: «برای این‌که صدای عروسک‌ها را بشنوید، ساکت باشید گل دخترا و گل پسر!» و همچنین در همین ابتدای کار به بچه‌ها گوشزد کند که اگر سکوت رعایت نشود، عروسک‌ها می‌روند. این کار باعث می‌شود تا بچه‌ها در کمال آرامش به تماشای نمایش عروسکی بپردازند. ضمناً خاله / عمو، نقش محافظت از عروسک‌ها را نیز بر عهده دارد تا بچه‌ها به سمت عروسک‌ها و پرده نمایش نزدیک نشوند.

نکته ۱: به منظور توجه و تبعیت کودکان از حرف‌های خاله / عمو نمایش، بهتر است شخصی برای این مسئولیت انتخاب شود که با کسانی که برایشان نمایش اجرا می‌شود، دائماً در تعامل نباشد.

نکته ۲: حتماً یکی از مربیان به عنوان خاله یا عمو برای نمایش عروسکی انتخاب شود که بتواند بر کل صحنه اشراف داشته باشد و مدیریت مخاطبان نمایش و عروسک‌گردانان نوجوان را در اختیار داشته باشد.

کارگردان نمایش عروسکی

کارگردان کسی است که عوامل و عناصر مورد نیاز در یک نمایش عروسکی را به کار می‌گیرد و با ایجاد هماهنگی و انسجام بین آنان در صدد القای مضامین نمایشنامه به تماشاگران برمی‌آید. وی با استفاده از تجارب و خلاقیت خاص خود و با بهره‌گیری از توان عروسک، عروسک‌گردان‌ها و سایر عوامل، مضمون‌ها و اهداف نهفته و مستتر در متن را نمایان می‌سازد. قدرت کارگردان باید:

- بتواند تخیلات و ابداعاتی را که با خواندن نمایشنامه در فکرش ایجاد می‌شود، به اجرا درآورد؛

- شایستگی و قدرت اراده و مدیریت گروه را داشته باشد.

عروسک گردانی

عروسک گردان، هم بازیگراست و هم گرداننده عروسک؛ از این رو در یک لحظه باید به دو کار متفاوت بپردازد. به همین علت، باید از قدرت تمرکز و دقت بسیار خوبی برخوردار باشد تا بتواند بین بازیگری و عروسک گردانی هماهنگی لازم را ایجاد نماید.

دست، اصلی ترین ابزار بروز احساسات در بدن عروسک گردان به شمار می رود و عامل انتقال حس از عروسک گردان به عروسک محسوب می شود. عروسک گردان باید قادر باشد با دستش انواع شخصیت ها و حالات متفاوت را طوری نشان بدهد که برای تماشاگر قابل فهم و اعجاب برانگیز باشد و به همین خاطر بررسی آن توجه و اهتمام خاصی را می طلبد.

باید با تمرینات پیوسته، مهارت های دستی را در عروسک گردان حفظ و تقویت کرد. دست چپ و راست برای عروسک گردان به یک اندازه کارایی دارند و باید بتواند از هر دو استفاده کند. تمرینات دست اشاره شده را به عروسک گردانان منتقل کنید:

۱. جلوی آینه بایستند و خوب به دست های خود در آینه نگاه کنند. تصور کنند که دستشان یک انسان است؛ وقتی این فرض را باور کردند، سعی کنند حالات مختلف این انسان از قبیل غم، شادی، عصبانیت، خمودگی و حتی تیپ های مختلف شغلی را با دست خود نشان دهند.

۲. بعد از این که حالات مختلف را تمرین کردند، تیپ خاصی را در نظر بگیرند و سعی کنند با دست خود به عنوان شخصیتی خاص، اعمال مختلفی انجام دهند؛ مثلاً دست را پیرزن یا پیرمردی گوژپشت در نظر بگیرند و با توجه به چگونگی توانایی بدنی چنین شخصیت هایی، طرز راه رفتن، خندیدن، گریه کردن، یکه خوردن و... آنان را نشان دهند.

۳. به دست خود توجه کنند. در هر کاری که با دست خود می کنند، با دقت به طرز عمل آن نگاه کنند. طرز برداشتن اشیای مختلف را با دقت مشاهده کنند،

سپس سعی کنند همان کار را بدون استفاده از شیء و به طور فرضی انجام دهند. آن قدر این عمل را تکرار کنند تا دقیقاً دستشان همان اعمالی را که شیء انجام می دهد، با شیء فرضی نیز انجام دهد.

۴. حالات مختلف دست را در نظر بگیرند و به آن توجه کنند؛ سپس این حالات را در افراد مختلف با روحیات متفاوت ببینند.

۵. شکل هندسی در نظر بگیرند؛ مثلاً مربع. سپس چندین مربع یک اندازه درست کرده و آن ها را با یک رشته نخ به هم وصل کنند؛ به طوری که رشته ای از چند مربع در دست داشته باشند. حال مجموعه ای را در دست دارند؛ مثلاً فرض کنند این مجموعه موجودی زنده است و سعی کنند اعمال متفاوتی را در وی نشان دهند. مثلاً مربعی را سرو مربع دیگری را انتهای دم یا بدن قرار دهند و سعی کنند عکس العمل های حالتی را در بدن موجود فرضی ببینند؛ مانند ضربه خوردن، صدمه دیدن و ...

۶. موضوع کوتاهی را انتخاب کنند و سعی کنند فقط با حرکات دست خود آن را برای دیگران نمایش دهند. سپس از آن ها بخواهند داستان را برای شما بازگو کنند. اگر مفهوم را منتقل کرده باشند، در کارشان موفق شده اند.

نمایش عروسکی با تخیل عجین است. در تخیل، وقایعی اتفاق می افتد که در زندگی واقعی نمی توان آن را دید، ولی در نمایش عروسکی می توان آن را نشان داد. این از وظایف عروسک گردان است که تخیلات نویسنده و کارگردان را در بازی با عروسک نشان دهد.

عروسک گردان باید سرعت انتقال زیادی داشته باشد تا بتواند به سرعت فکر کند و هرگونه عمل را بلافاصله به دست هایش منتقل کند. عروسک گردان در جهت ایفای نقش خود، باید بین مغز، دست، بدن، موسیقی، عروسک و

عروسک‌گردانان دیگر هماهنگی برقرار کند و این تنها از طریق تمرکز ممکن است. مربی با دادن این تمرینات به دانش‌آموزان، می‌تواند آن‌ها را در این مسیر تقویت کند، اما یادمان باشد نباید انتظار یک عروسک‌گردان حرفه‌ای را از نوجوانان داشته باشیم. همین‌که برای یادگیری تلاش کنند و بتوانند با شخصیت عروسک خود ارتباط بگیرند و آن شخصیت را در حرکت دست و صدای خود بروز بدهند، کافی است.

آماده‌کردن پرده نمایش

چهارچوب اصلی

برای اجرای نمایش و پوشش‌دهی عروسک‌گردان‌ها و صداپیشگان، نیاز به چهارچوبی می‌باشد که نه سنگین باشد و نه تیز و بُرنده که در صورت تکان خوردن و تغییر مکان نمایش و حتی نزدیک شدن کودکان به آن، موجب خطر برای آن‌ها نشود و آسیبی به آن‌ها وارد نکند. می‌شود از یک میز پلاستیکی استفاده کرد و دور تا دور آن را با پارچه پوشاند یا با خلاقیت از هر چیزی که ویژگی‌های بالا را داشته باشد، استفاده کرد.

پرده نمایش

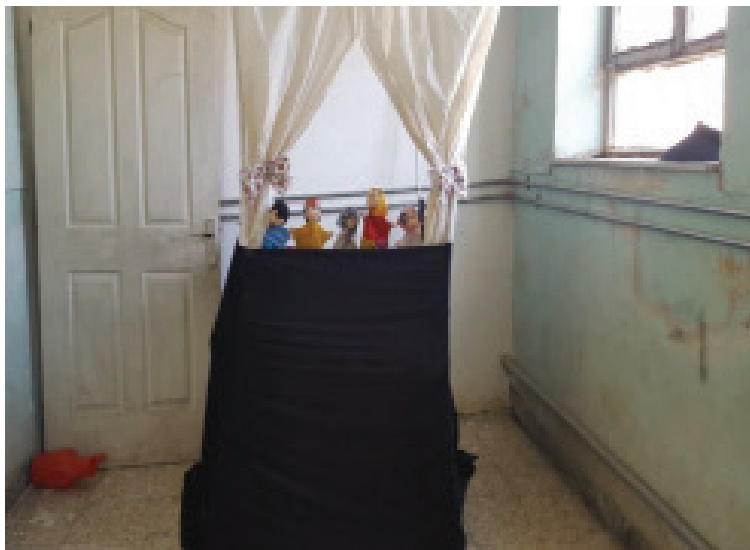
پرده نمایش باید دارای ویژگی‌های زیر باشد:

- دارای رنگ تیره باشد تا صحنه نمایش جلوه بیشتری داشته باشد؛
- پوشش‌دهی کاملی داشته باشد به‌گونه‌ای که داخل آن مشخص نشود؛
- ساده باشد که در حین اجرای نمایش، تمرکز کودکان را برهم نزند.

محل نصب پرده

محل نصب صحنه نمایش عروسکی و اجرا را باید در سفرهای شناسایی از قبل تعیین نمایید و موارد زیر را مد نظر داشته باشید:

- در محیط باز نباشد، چراکه حضور همه افراد روستا برای تماشای نمایش عروسکی، سبب برهم‌ریختگی بیشتر فضا و عدم استفاده کودکان از نمایش می‌شود.

- محیط، ترجیحاً سرپسته باشد و فقط مخاطبان کودک و گاهاً نوجوان - بسته به محتوای نمایشنامه - برای تماشا حضور داشته باشند. به دلیل تازگی و جذابیت نمایش عروسکی، اگر در محیط‌های باز اجرا شود، اهالی روستا هم به تماشای نمایش می‌آیند و کنترل جمعیت از دست خارج می‌شود.
- حتماً صحنه و عروسک‌گردانان و صدایشگان قبل از حضور مخاطبان در جایگاه خود قرار بگیرند؛ به گونه‌ای که پشت صحنه نمایش برای کودکان آشکار نباشد. اگر این امر اتفاق نیفتد، کودکان با عروسک‌ها ارتباط کمتری خواهند

گرفت و به دنبال صدا و تصویر هنرمندان پشت پرده نمایش، به پشت پرده خواهند رفت.

آماده‌سازی این چهارچوب بهتر است توسط مربی یا حداقل با نظارت کامل ایشان باشد تا خطری حین ساخت و جابه‌جایی، متریبان را تهدید نکند.

توجهات منطقه‌ای

بهتر است در متن نمایشنامه از تکیه‌کلام‌های رایج لهجه یا گویش منطقه استفاده شود یا ویژگی‌های خوب و خاص رفتاری که در منطقه وجود دارد -مانند دست‌بوسی بزرگ‌ترها- پیاده شود.

در برخی مناطق، پراکندگی برخی از اسم‌ها بیشتر است و بعضی از اسم‌ها از محبوبیت بیشتری برخوردار هستند. خوب است برای نام‌گذاری عروسک‌ها، از آن اسم‌ها استفاده شود.

عروسک‌هایی که برای اجرای نمایش عروسکی استفاده می‌شوند، باید متناسب با پوشش هر روستا آماده شوند تا اثرگذاری بر روی کودکان بیشتر شود. همچنین این کار سبب تقویت هویت بومی منطقه نیز می‌شود.

فصل چهارم: نکات و پیشنهادات

● با توجه به این که این جزوه برای رده سنی ۷ تا ۱۴ سال طراحی شده، ممکن است همه موارد گفته شده را نتوان برای همه افرادی که داخل این بازه قرار می‌گیرند استفاده کرد؛ به عنوان مثال، احتمالاً اجرای نمایش عروسکی برای کودکان نزدیک به هفت سال سخت‌تر از کودکان نزدیک به چهارده سال باشد؛ از این رو متناسب با سن متربیان خود، بخشی از فعالیت‌ها را به آن‌ها تفویض کرده و بخشی را خودتان انجام دهید.

● در نمایش عروسکی باید دقت داشت که توازن میان عروسک و عروسک‌گردان از موارد مهم و مورد تأکید است. گاهی عروسک‌گردان در خود مهارت کافی دارد، اما عروسک از جذابیت کافی برخوردار نیست و بالعکس؛ این موضوع باعث می‌شود اجرای نمایش عروسکی موفق نشود. برای آن که نمایش از جذابیت کافی برخوردار باشد، بهتر است متربیان خود را تشویق کنید تا خودشان با ابزار ابتدایی و ساده که در روستا قابل دسترس می‌باشد استفاده کنند و عروسک‌های نمایش را بسازند.

● برای اجرای نمایش عروسکی در روستاها و در قالب اردوهای جهادی لازم است از میان داوطلبان، افرادی برای عروسک‌گردانی و اجرای نمایش عروسکی استفاده شوند که دارای این توانمندی‌ها باشند: پرانرژی و خلاق، توانگر در استفاده از عروسک‌ها و مسلط بر زبان کودکان. همچنین برای صداپیشگان این نکته لازم است که بتوانند یک صدای ثابت را علاوه بر صدای خودشان انتخاب کنند و به اجرا درآورند. داشتن هریک از این قابلیت‌ها به هیجان‌انگیزتر شدن نمایش عروسکی کمک می‌کند.

● در رابطه با اجرای نمایش، ممکن است اشتیاقی از جانب متربیان خود نبینید. در چنین حالتی می‌توانید از روش‌هایی برای ترغیب آن‌ها استفاده کنید که در ادامه پیشنهاداتی در این رابطه مطرح شده است.

۱. بچه‌ها را دایره‌وار گردآورید. از آنان سؤال کنید که درباره‌ی نمایش چه می‌دانند و چگونه فکر می‌کنند. به گرد دایره بچرخید و از هر کودک بخواهید که چند دقیقه درباره‌ی مفهومی که نمایش برایش در بر دارد، صحبت کند. این به شما کمک می‌کند بدانید که کودکان به طور خاص به چه چیزی برای یادگیری احتیاج دارند.
۲. نام شخصیت‌هایی را که معمولاً کودکان می‌شناسند، بنویسید و آن‌ها را در درون یک ظرف بریزید تا آن‌ها از میانش به صورت اتفاقی بردارند. به آنان زمان دهید تا تمرین کرده و اجازه دهید تا در مقابل گروه اجرا کنند. این به هر کودک فرصت می‌دهد تا برای لحظاتی به جای یکی از شخصیت‌ها باشد. این تمرین ساده به همه‌ی شرکت‌کنندگان امکان لمس نزدیک تماشاچی را می‌دهد.
۳. از هر کودک بخواهید که یک متن خیلی کوتاه را اجرا کند. این اجرا نباید بیشتر از سی دقیقه طول بکشد. این تمرین، ابزاری سودمند برای کمک به حافظه است. همچنین در این تمرین، صدای مطلوب برای نمایش نیز باید فرا گرفته شود.
۴. نمایش کوتاهی انتخاب کنید تا کودکان برای والدینشان اجرا کنند. نقش را میانشان تقسیم کنید. در آماده‌سازی لباس و گزینش موارد مناسب به آن‌ها کمک کنید. ابزارآلات صحنه را مختصر، ساده و متناسب با شرایط روستا در نظر بگیرید.
۵. کل زمان یک کلاس را صرف کارکردن با کودکان بر روی آماده‌سازی صحنه‌ی نمایش کنید. آموزش نمایش به کودکان، مواردی غیر از بازیگری را نیز شامل می‌شود. دست‌وپنجه نرم‌کردن با کلیه‌ی مراحل آماده‌سازی یک نمایش، خود یک دوره‌ی آموزشی تمام و کمال است.

منابع

۱. نمایش‌های عروسکی- عروسک‌سازی، نمایش‌های عروسکی- تهیه و کارگردانی، منصور پاک‌بین، نشر ایتا، ۱۳۷۹؛
۲. با تشکر از گروه جهادی کانون خدمت‌رسانی به مناطق محروم، بسیج دانشجویی دانشگاه تهران؛

A series of horizontal dotted lines for writing, consisting of 15 lines spaced evenly down the page.

A series of horizontal dotted lines for writing, consisting of 15 lines spaced evenly down the page.

از ویژگی‌های دوران نوجوانی، یادگیری‌های اجتماعی، قانون‌گرایی، تقویت قوهٔ حفظ و... است؛ به این معنی که متربی میل به کار گروهی، نظم، قانون‌گرایی، ارتباط با دیگران و روحیهٔ تقلیدپذیری و تأثیرپذیری از حس و لحن دیگران را دارد.

یکی از ابزارهای مناسب برای پرورش درست این ویژگی‌ها، نمایش است. نمایش در بسیاری از مواقع، مفاهیم سختی را که برای متربیان قابل درک نیست، آسان می‌کند. مربیان جهادگر می‌توانند از این ابزار برای بهره‌مندی از روند پیوسته، درست و منطقی جهت تأثیری بزرگ و عمیق بر نسل‌های آینده از نظر تأدیبی و اخلاقی استفاده کنند.

